A 169
II 278

Hembygdsföreningens forn- och
folkminnesinventering år 1931.
Berättelser
om militär-livet i Ljungbyhed

A 169

Riseberga Hembygdsförenings fors- & folkminnesinventering.

Denna uppteckning avser följande ämne Krigsfångelägret.

Inom Riseberga socken ligger den gamla militära övningsplatsen Ljungbyhed. Som sådan har den en mängd minnen. Ett av dessa är krigsfångelägret 1918-1919.

Som bekant undertecknades fördraget om vapenvila den 11. november 1918, vilket gjorde slut på den långa förödande strid, som kallats världskriget, vilket pågått sedan den 28. juli 1914. Vid freden funnos i respektive fiendeland en mängd fångar, som nu skulle transporteras till sina hemorter. Dessförinnan skulle de dock ligga i karantän, erhålla ombyte av kläder m.m., utanför det egna landets gränser. Genom respektive länders regeringar träffades överenskommelse om transportsättet, förläggning m.m. Order utfärdades, och en dylik kom och slog ned som en bomb, att förläggningen av f.d. krigsfångar skulle ordnas på Ljungbyhed. Förläggningen var avsedd för det av tyskarna upprättade fånglägret Crossen an der Oder, som ligger cirka 12 mil sydost Berlin.

B. Speciella skildringar från Ljungbyhed:

2. Krigsfångelägret.

Förläggningen ordnades i det nuvarande flyglägret, dåvarande Kungl. Norra skånska infanteriregementets sommarläger. De första dagarna i december 1918 blev det liv och rörelse i det efter regementsmötet insomnade lägret. Förvaltningen

Å Ljungbyhed anställde ett femtiotal av ortens befolkning,vilka fingo ett forcerat arbete med att skura baracker,stoppa omkring 3000 madrasser,iordningställa och bädda sängar samt ordna lokalerna på bästa sätt med till buds stående inventarier.I de fyra köken,där det i varje kunde lagas mat åt 800 skånska"beväringspågar",putsades och fejades så att de skulle vara färdiga att mottaga främlingarna,Kittlar skurades, ångpannor proveldades,det söndriga repareradea eller utbyttes mot nytt. Detta utfördes annars alltid på vårsidan före beväringsinryckningen. Under tiden började slaktarna avlämna tontals med färskt och salt kött och fläsk.De gnuggade händerna av förtjusning,ty de tänkte nog på sina "firti procent".Säkerligen jäste bagarna av välmåga,när de levererade bullar och franska bröd av fjärde klass men togo betalt efter första. Deras fröjd blev emellertid kort,vilket jag senare kommer till.Så småningom var det stora maskineriet fullt färdigt att emottaga gästerna, och"matpapporna"-kvinnor funnos ej i kronans kök på den tiden-gingo omkring och myste,lade in färska mulbänkar av "Ljunglöfs ettan" och ströko upp mustascherna Ala Kaiser Wilhelm.Regementet hade nämligen inkallat sina gamla beprövade indelta kökskorpraler,som hade mångårig erfarenhet i att tillaga"lukulliska beväringsmåltider",

Den första sändningen av f.d.krigsfångar (omkring 2000 man)anlände med båt från Tyskland till Hälsingborg och fortsatte med extratåg,som kom till Ljungbyhed någon gång på natten. Denna transport kom en vecka före julafton 1918.Varje transport var i Ljungbyhed omkring 10 dagar,sedan blev det uppehåll 2-3 dagar,då en ny sändning kom.Inalles kommo fem sådana.Efter ankomsten marscherade hela styrkan upp till lägret,där den avdelades nationsvis (omkr.400 man till varje barack) av några dagar förut anlända engelska och franska officerare och underofficerare,som av regementets förvaltning mot kvitto emottagit alla persedlar och inventarier inom barackerna.Den utländska ledningen hade även orienterat sig samt insatts i de svenska bestämmelserna och voro ciceroner för sina landsmän.Dessutom hade de själva utfärdat en del instruktioner,som gällde deras egna.Instruktionerna följdes också med noggrannhet i alla delar utom i en,där klickade det fullkomligt. Folket kunde nämligen ej förmås att gå på de svenska avträden!De struntade i bestämmelserna,och mena att det var en smaksak var man gick. Slutligen gick det för långt,och det blev ett riktigt svineri.Trots att befälet gav ut en order,att avträden absolut skulle användas,enär

en våldsam epidemi grasserade,hjälpte det ej,ty fångarna hade fått veta,att någon epidemi inte fanns,om man undantager"spanskan",men denna hade de vant sig vid.Fransmän,negrer m.fl.placerade sig fortfarande ute på heden,så att hela dalen framför lägret såg ut som en illa skött bakgård,där var dock mest papper.Antagligen hade de varit vanda vid primitiva förhållanden under kriget och fångenskapen och ännu inte hunnit vänja sig vid civilisationen.Emellertid måste befälet taga i med hårdhandskarna,och före avresan fingo fångarna under stor ilska ut med spadar och skyfflar och vända gräsmattan,så att efter avfärden såg heden ut,som om den varit odlad.Men aldrig något ont,utan det medför något gott,ty bygdens fäkreatur hade ett utmärkt bete många år framåt.

Den stab,som emottog första sändningen,stannade sedan kvar hela tiden och avreste ej förrän det hela var avvecklat. Första dagen användes till att ordna i förläggningen samt att uppsnygga soldaterna.Det var sämst beställt med ekiperingen,och de stackars fångarna sågo nästan ut som vandrande lumphögar.De som varit i fångenskap i synnerhet från krigets början hade en s.k.fångdräkt,som bestod av mörkblå skärmmössa,blå kavaj och blå klädesbyxor.Runtom vänstra överarmen var infällt ett gråbrunt tygstycke på 1 dm.bredd. Byxorna buro breda revärer av samma sorts tyg.Detta var för att en event.rymmare skulle vara lätt igenkännlig.Fotbeklädnaden var dock allra sämst.Somliga hade strumpor,men flertalet hade dock endast skaften kvar,och många hade till och med lindat tygstycken om fötterna.Med skodonen var det lika uselt beställt som med strumporna, om inte ändå värre.Det var ju ont om fullgod vara under världskriget, och då uppfanns det en mängd surrogat.Skodonen,d.v.s.kängorna,voro av tyg,som tillverkats av papper.Detta ersatte lädret,bottnarna voro av trä.Det behövdes endast en dags traskande i regn eller snöslask,så voro skaften slut,och bottnarna stannade kvar på marken.En del gingo i träskor,som de själva förfärdigat.Enligt påstående,fingo i vissa fångläger,fångarna själva tillverka sina skodon,om de ville ha några. Men de skulle vara av en viss modell,de fingo t.ex.ej hava läder över vristerna,utan överdelen av träskon slutade på mellanfoten,så fångarna kunde ej gå fort eller springa med dem.Detta var med avsikt gjort för att försvåra event.rymmning.De som ej hade några skodon fingo traska barfots,det fanns till och med en ,som hade cigarrlåder fastbundna om fötterna.

Sammansättningen av uniformer var också mycket brokig.Som förut nämnts var det en del,som hade fångdräkt,men långt

ifrån alla.Ju längre kriget varade,ju svårare blev det att skaffa modellenlig fångdräkt åt alla tillfångatagna,och de fingo därför behålla sin egen uniform eller övertaga något annat överblivet,huvudsaken var att de hade något att skyla kroppan med.Många franamän buro uniformer av den gamla franska modellen:mörkblå rock,scharlakansröda byxor och blå mössa med lång rak skärm och stora röda regementsnummer.Franamännen hade nämligen den gamla modellen vid krigets början men övergingo sedan till den moderna fältgrå uniformen.Underligast klädda voro emellertid de italienare, som buro ryska uniformer av kosackmodell,dock endast byxor och kappa. (Men de italienska uniformerna voro snygga och välsittande).Mocken var markerad med ett papper omkring livet,men kappan var lång och vadderad. Den var sydd av någon sorts ljusgrå mollskinn eller khaki.På huvudet satt en pälsmössa.Sådan var klädseln både sommar och vinter.Enligt vad fångarna sade,hade dessa kläder fråntagits de ryssar,som dödats i de under världskriget så välbekanta taggtrådshindren.Sedan hade kläderna utdelats av tyskarna till fångarna,som voro i deras fångläger.Eftersom italienarna voro sämst ansedda,fingo de också det sämsta,alltså "den efter person."

Det dröjde inte länge,förrän det blev en annan stil på alla dessa ynglingar och män,åldern varierade mellan 18-60 år men mest 20-30 åringar.Så länge lägret varade,anlände varje vecka erforderlig beklädnad,och "storrengöring"igångsattes,eller som det hette under kriget "avlusning".En stor lokal anordnades till badhus,25 st.badkar inköptes av den svenska förvaltningen på Ljungbyhed,och sedan blev det ett livligt badliv från morgon till kväll med den ena avdelningen efter den andra,och allt gick fritt och gemytligt till.Ett tjogtal saxar och rakknivar kommo igång,och sedan kläddes den gamla lumpen av och kastades ut i en hög på marken.Den nyklippte kröp nu ned i badkaret och där slösades med såpa och borste.Efter badet blev det utdelning av underkläder,skodon samt uniformer av den snygga engelska modellen.Allting var nytt och av prima beskaffenhet, och det var svårt att i de glädjestrålande anletan känna igen de trashankar, som de varit en stund förut.Engelsmännen delade sitt överflöd med franamännen,så att även dessa fingo ståta i vackra,rena och nya kläder.Emellertid föll ingenting från"den rike mannens bord"till italienarna.De hade ingenting att sända från sitt eget land,utan den italienske militärattachén utverkade att från krenans förråd i Ljungbyhed försåldes 200 st.uniformer,som skulle vara till de sämst lottade.Axelklaffarna avklipptes,så att uniformen liknade nästan en sportdräkt,men huvudbonaden ville de ej köpa.När attachén såg den, skakade han på huvudet och sade på sin rådbråkade svenska:"Naj,Naj Karl tolfte hatt,den vi ej hava vill."De stackars som ej fingo kläder men ändå varit i

benov därav,gingo ut och sökte i de lumphögar,som engelsmän och fransmän avlagt före badet.De sökte där ut det bästa och när de fått tag i ett bra plagg undersöktes det noga,och sedan dödades så många som möjligt av de befintliga "husdjuren"de s.k.lössen.När så engelsmännen stolta och hänlesende gingo förbi sina italienska kamrater,som pleskade i högarna knäppte de med fingrarna och sade:"Good comrades."Svenska staten gjorde emellertid en bra affär av det som försåldes till italienarna,ty den skulle ha 50% utöver det fastställda värdet.Med de avlagda kläderna gjordes också "geschäft".Engelsmännen m.fl. hade som förut nämnts kastat allt ien hög utanför den lokal där "avlusningen" ägt rum.Liksom hyenan äter vad andra djur rätat,voro flera av befolkningen framme och tillägnade sig massvis av persedlar,som i många fall voro obetydligt slitna.Så småningom blev det några personer,som gjorde sig till envåldshärskare och grossister i"begagnade kläder",och för en ringa slant inköpte de lumpen av engels- och fransmännen.Förtjänsten blev också stor,ty för allt betalades högst 2000 kr. men såldes mot 20000 kr. Det idkades en väldig köpenskap av somliga personer redan från första början,menåtkomsten av olika persedlar var nog inte så värat affärsmässig alla gånger.Det berättas bl.a.om en person,som sålt för 5000 kronor,innan han hade köpt något.

Svenskarna hade ju ordnat förplägnaden den första tiden,och främlingarna voro storntförtjusta i svensk mat,ty det var omväxling varje dag och allt var väl tillagat.Men redan efter tio dagar blev det förändring i matsedeln.Sörjde främlingarna över förändrigen,så var nog sorgen "djup"hos leverantörerna,ty nu tog sötebrödsdagarna slut för dem.Leverantörerna voro från Klippan,så kommun och befolkning förlorade därvidlag intet.De främmande nationerna hade ju fått betala bra,och svenska staten tog betalt för allt,det ordnades genom utrikesdepartementet. När det nu börja anlända vagnslastvis med kläder från England,kom det även dylika med livsmedel,allt i konserverad form.Det blev nu slut med svensk mat,och hädanefter var allt engelskt.Matsedeln blev nu stående alla sju dagarna i veckan:cornedbeef,smör,hårt brödoch thétill frukost,kaninsoppa varje middag samt chokolad med smör och bröd till kvällsmål.I stället för dessert fingo fångarna en apelsin eller ett äpple samt ensk"Turk",allt var vackert framlagt vid varje kuvert.Frukt och tobaksvaror voro gåvor av vänliga människor,firmor m.fl.landet runt.Det formligen regnade gåvor över dem.Dagligen kommo stora mängder för såväl kroppens som själens behov.

Först och sist fingo alla engelsk öl till måltiderna,och den som ej druckit sådant förr behövde ej mer än ett par flaskor,och genast var han en smula berusad.Ölet var mycket starkt,ljusgult samt uppblandat med whisky,och soldaterna påstodo,att före en strid fingo

de dricka så mycket,att de vore halvvrånga.Detta,för att de skulle kunna slåss bättre,trodden det.När lossning av Olst-förrådet vid Ljungbyhed järnvägsstation,voro ekipteringarna alltid närvarande.Svenska folket levde ju i ransoneringens tidevarv,även på sprit.En så endast 2 liter erhölls i kvartalet,och alla voro hänvisade att lova på ortens tillgångar.Det kunde ju då lätt hända en"olycka",vid lossning av"godset",som blev till lycka för andra.Olst var packat i små starka lådor med hala kring varje butelj och kunde alltså hanteras mycket vårdslöst.Nellan "Oscar Wils hörn"och järnvägsbron,hände också sådana där små "olyckor"och någon låda av lasset med i diket.Man och man emellan kallades det också för olyckshändelse,Om både hästarna stegrat,åk vagnarna skadat,hur fortsättningen blev kan aldrig riktigt till kännedom,men tydligen både det hela avlöpt väl,ty när småmältningen varit fanns åtskilliga synliga märken efter kapayler,utanför mängens bostad.Trots att det sedan utandigt var konserverade varor vid matlagningen,hördes inga klagomål,men allt var ju av prima sort.Däremot både främlingarna litet egendomliga idéer om matlagning.När det serverades svensk mat,var det endast svenskt folk i köket, men när livsmedeln kom från England,blev bakring hälften av kökspersonalen, engelsmän.Den engelsman,som sedan fick befallet över matlagningen,tillät t.ex. ej,att potatisen skalades,ty det var han ej van vid från krigst,sade han,utan den endast tvättades väl och vräktes sedan med skalen på nöt i grytorna bland kolstet,så det blev allt en hurtig soppa,kanske påminnande om förna tiders "eluring".Måltiderna serverades på bestämda tider:Kl.8-9 Frukost,12-1 middag,5-6 aftonmål.Någon "uppetalning till mat"förekom icke,utan varje man gick när han ville,blott han passade dessa tider.Den som ej passade tiderna,fick ingenmat utom fick vänta till nästa måltid.

Sedan soldaterna uppsyngnats hade de full rörelsefrihet,och fingo obehindrat gå inom samhället,Spången,ja,så gott som hela församlingen.Många togo sådå längre promenadturer,till och med Klippan och Röstånga fingo gästbesök av dem ibland.Ja,ända till Ivelöv både två gått och voro borta i tre dagar,så befallet trodde att de omkommit på något sätt. Men de återkomo lycnde och glada,prisande den skånska gästfriheten,deras befäl log tillbaka och så var den episoden glömd,det var ju endast måltiderna som förenade.Mest syntes de på promenad i grupper,varierande från 2-10. Sällan syntes någon ensam,utom negrerna,ty med dem vite brodern blev ingen god kamratskap.De voro ju inte krigsfångar längre utan fria män,på väg till sina hemorter,efter fångenskap som varierat från fyra långa år till två månader. Inom samhället trivdes de bäst,och många umgingos i familjerna.Kaffedrma besökte de flitigt och drukko bl.a.stora mängder av det dåvarande skattefria ölet' (som av folk kallades "luchunnabir") som de sade också:"Swedish beer,fanghi" (Svenskt öl,usch!)

De drucko även kaffe,men kunde ej förstå varför de inte fingo bröd till detsamma,utan brödkupong.Det var ju ransonering på allt,och ingenting fick erhållas till allmänheten,utan kort eller kupongerMen det dröjde inte många dagar, förrän soldaterna skaffat sig kupongerDe fingo sedanna av enskilda människor runtom i bygderna.Engelsmän och franssmän betalade med tyska mark,som då svarade i en kurs av 42 Öre.Marken sjönk emellertid,och när de sista soldaterna lämnade Ljungbyhed,hade den fallit till 33 öre.Italienarna betalade med svenska mynt.Från deras legationsbadet utbetalts 50 kr.till varje officer 40 kr.till underofficerer,30 kr.till underbefäloch 20 kr. till övriga.Från fånglägren hade alla med sig tyska mark,som endast gällt inom respektive fånglägger.Soldaterna erhöllo en smula svälvning i fångenskapen och kunde å marknadsplatser,som tyskarna uppsatt,inköpa varor för dessa pengar,vilka enligt uppgifs senare indicates av tyska staten.

Det var en förfärlig språkförbistring i Ljungbyhed under den tiden,ty inte mindre än fyra talades:engelska,franska,italienska och tyska.Det senare hade av flertalet lärts under fångenskapen i Tyskland. Engelskan blev likväl det språk,som talades mest,och var rent av "modernslet"i Ljungbyhed under de två månader,som främlingarna voro Sveriges gäster. Åtskilliga personer inom socknen hade tidigare varit i Amerika,och då självklart lärt lite engelska.Det blev då alltid någon familjemedlem eller god vän,som kunde reseonera och vara tolk,när en f.d.krigsfånge kom på besök.De voro alltid "smaskesamma" och ville prata med svenskarna och komma in i familjerna,och dagligen var det någon familj,som hade inbjudit gäster.Engelskan användes mest inom lägret av det svenska befälet,därefter kom franskan.De som inte behärskade språket,hade skaffat sig parlörer och redde sig utmärkt med dem,och på öme håll hördes"yes,yes" och "oui,oui"när önskat resultat var uppnått,det var ju på svenska "ja,ja".I allmänhet var det svenska officerare som tjänstgjorde som tolk,huvudsakligen från I.24.Flertalet av dem voro riktiga språkgeni,men det fanns en kaptan (lite exentrick och mycket kolerisk)vilken också var kommenderad som tolk.En kamrat till honom berättade och sade:han säger att han kan alla språk,men han talar engelska,franska och italienska så värken.Vi eller De förstå honom,men dricka deras sprit och roka deras cigarrer,det är förstått av alla!Franskan och italienskan var svårast att förstå, men i allmänhet uppreddes det till ömsesidig belåtenhet.Teckenspråket blev där det förmånligaste och oftast avgörande,och många gång var det som när en flicka från Ljungbyhed var på besök i Hälsingborg och blev tillfrågad av en spårvagnskonduktör:"Hur klarar Ni upp det med krigsfångarna,när Ni har ingen skillnad,Ni förstår dem väl ej?" -"Nej,vi förstå ej vad de säga,men såväl vad de mena",sade flickan.Då log passagerarna i spårvagnen.

För soldaternas trevnad var det sörjt på bästa sätt, så gott som det kunde göras. Det var ju regementets sommarläger, så en förläggning vintertid blev i många fall ganska primitiv, särskilt vad som gällde uppvärmandet av lokalerna. Förläggningen var ju som alla svenska beväringar har det, dock med en del förbättringar. Själva försökte de ordna med uppmuntringar, så mycket som möjligt. I regel hade varje transport satt upp en musikkår, i vilken nästan alla slags instrument vororepresenterade. Engelsmännen hade huvudsakligen fløjt och klarinett, samt en och annan trumpet, fransmännen hade något liknande. De förra voro även skickliga pianister, och varhelst de kommo in på ett kafé eller i en familj, där det fanns piano, slogo sig genast två man ned vid det och spelade med en bravur, som tog alla med storm, övriga närvarande kamrater sjöngo unisont, så att taken höllo på att lyftas. Italienarna hade en och annan fiol, ur vilka de framlockade toner på ett smekande sätt, t.o.m. ett positiv hade de haft med sig från fånglägret, men positivet och italienaren höra ju ihopa. Enligt hans åsikt är framtiden tryggad, blott han har ett sådant instrument, några lyckobrev och ev. en apa.

Minst en gång i veckan var det dans i gymnastiksalen, som stod till främlingarnas förfogande. Då var all kvinlig fägring uppbådad, och dansen tråddes livligt med bygdens tärnor, som voro talrikt församlade. Några av "söderns mörkhyade söner" ombesörjde musiken, och spelade förföriskt smäktande valsmelodier. Att det feminina inslaget var stort är ju ej att undra på, den kvinliga nyfikenheten har ju i alla tider varit likadan, och båda parterna ville nog veta, hur de olika nationernas ord "älska" uttalades. Att det blev en och annan "fnurra på tråden" med de "stadiga" kavaljererna är ju ej att undra på, många såg "rött" och uttala hot till liv och lem, men några våldshandlingar hördes dock ej av. Att det reddes upp till det bästa efter främlingarnas avresa är antagligt, ty några oroligheter hava ej försports, ej heller hade samvaron med soldaterna haft några obehagligheter efteråt. Förutom dans anordnade de även själva kabaré, som såg ut att vara roande, ty skrattsalvorna avlöste varandra i hastig följd.

Varje söndagsförmiddag var det gudstjänst i gymnastiksalen där ett vackert altare var rest med brinnande vaxljus. Prästen predikade, iklädd en lysande mässkrud, gjorde korstecken otaliga gånger, det var ju efter katolsk ritual, och det hela var mycket stämningsfullt. Under hela tiden transporten pågick, var det präst från Frankrike som ombesörjde själavården bland soldaterna, vid vissa tillfällen kom även engelsk präst.

Vid flera tider besöktes lägret av de engelska, franska och italienska legationerna, bl.a. bodde den engelske militärattachén hela tiden å hotell Hollberg i Hälsingborg. Vid dessa besök var det

högtidligt, och alla samlades i ordnade linjer och led, tal höllos m.m., och efteråt blev det extra förplägnad. Fast det var vintertid, så var det ändå mycket milt. När den första sändningen kom, var det regndis, sedan klarnade det upp, och till julen blev det lite frost samt ett tunt snötäcke. Under hela tiden var det högst 5 gr. kallt. Malva januari var det sådan kyla; trots den ringa kölden, fröso de ohyggligt, som hade sina hemorter i sydligaste Frankrike och Italien. Då trängdes de kring kaminerna, så de höllo på att sveda upp kläderna. Där satto de sedan hela dagarna och kokade thé och rullade cigarretter. En thékanna och en burk thé hade varje man, och kunde drioka ett tjogtals koppar om dagen. Thé och cigarretter tycktes nästan vara som ett livselixir för dem.

I lägret fanns ett s.k. tivoli, där manskapet brukade roa sig om somrarna. Bl.a. fanns där ett stort hjul, som liknade en karusell, fast det rördes horisontalt. Det var ej olikt ett stort vattenhjul, som användes i forna tiders "vannmöller", ja, de förekomma ju även i nuvarande tid. På axeln var fastsatt vevar, och på en hög ställning placerade sig två man vid varje vev, i hjulet var fastsatt fyra kraftiga trälådor med plats för två man i varje. När det sedan vevades, så åkte lådorna ett tistal meter högt upp i luften och farten kunde ibland bli rent av svindlande om det vevades på duktigt, det var looping i miniatyr. En gång lockade engelsmännen upp fyra negrer i "gungan" som den kallades, och efterhand passade de på att hoppa av, men negrerna voro inte nog kvicka, och slutligen hängde dessa i vågrätt läge, fritt svävande i luften 6 meter från marken. Då gingo alla de andra och "svartingarna" fingo sitta kvar, och under 20 minuters tid gåvo de upp hemska nödrop, innan engelsmännen behagade komma tillbaka och släppa ned dem, sämjan var ej god mellan svart och vit.

Förutom engelsmän, fransmän och italienare funnos ett 50-tal kanadensare, några dansk- och norskamerikanare, serber, greker, och som ovan nämts negrer, samt en kines. Negrerna voro från Senegambien och tillhörde Sudannegrerna, de voro oerhört förbittrade på engelsmännen, och för övrigt på alla vita. Enligt deras eget påstående, måste de vid alla anfall fram i främsta linjen och mottaga de första salvorna och de första stötarna. Om det var sant är svårt att säga, det kan ju även vara rashatet, som gåvo orden form, men otroligt låter det dock inte. De sade också, att det var inte många av dem som återvände hem, ty de flesta hade stannat kvar under någon jordtorva ute på slagfältet. Bland de återvändande var det en, som man särskilt observerade, en lång, smärt ståtlig neger. För att vara neger var han nästan "rörande vacker" som flickorna uttryckte sig. Han påstods ha varit allhandlare och millionär i Marocko, och man såg honom alltid gå ensam med en fjärrskådande, men på samma gång härskande blick.

Annars voro negrerna amå och retades och trätte alltid med dem, som kommo i deras väg och alltid talade de illa om de vita. På grund av sin hudfärg voro de föremål för stor uppmärksamhet från allmänhetens sida. Det var ju ett exotiskt inslag bland Ljungbyheds befolkningen och särskilt det yngre släktet brann av nyfikenhet att få se dem när de anlänt till lägret. Fingo de syn på en nigger på långt avstånd sprungo de, för att iakttaga honom på nära håll, likn våldsamt som när de första flygmaskinerna landade på heden för tjugo år sedan. De voro mycket godmodiga mot barn, en gång var det en svarting som bjöd karameller på en liten parvel, den lille var både djärv och rädd på samma gång, ty han tog emot sötsakerna men våga ej tacka förrän han blev uppmanad av sin fader. När han tackat negern för välfägnaden tittade han ned i sin lilla hand, och sade: "far, jag blev inte svart om handen". Vid ett annat tillfälle var det en liten grabb som hann upp en neger som stod stilla på vägen, han gick då runt negern och beskådade honom från alla sidor. När besiktningen hållit på en stund, tyckte väl negern att grabben storblängt länge nog, varför han vände sig hastigt om och sade på något negerspråk, blupp, blupp, blupp". Pojken blev så rädd, att han segnade till marken och trodde att han fått "slaget", men efter en stund kom han sig dock igen. Han fick nog av "negerkikning" Han är nu vuxna karlen, gift, o vilket som helst, men säger sig aldrig glömma den episoden. Men trots all ovilja och hat mot de vita, voro de svarta i en punkt förenade med alla: "i krig ville ingen mer gå ut".

Engelsmännens uppträdande präglades i allmänhet av överlägsenhet mot andra nationer, tydligen ville de visa att deras land var en stormakt, de krusade ingen, men de voro dock generösa mot alla. Fransmännen voro till ytterlighet sparsamma, ja, nästan gnidiga, samt misstänksa mot alla. Italienarna vågade knappast visa sig å offentliga platser utanför lägret, om det fanns folk där förut från de två andra nationerna. Det italienska befälet hade en järnhård diciplin på sitt folk, och denna gjorde dem säkert mycket skygga och rädda. De visade emellertid stor tacksamhet i blick och åthåver för allt vad de fingo. Hos engelsmännen fanns ingen diciplin, efter våra begrepp, där gick det gemytligt till mellan befäl och manskap, kanske båda parterna vunno därpå. På officersmässen rådde stor gemyt, och ofta bjödo officererna in sina underoff. på samkväm. Bl.a. fingo de sprit från England av bästa sort. En friherrlig kapten från I.24 berättade, att en gång skulle han blanda wishygrogg och stod i begrepp att slå vatten i den, då kom en engelsk präst fram och sade: "den wishym skall kaptenen dricka utan vatten, ty då är den bäst". Kaptenen följde ju receptet, och sade sedan med sin nasalton: "jag drack den utan vatten och det var den häärrrligaste dryck jag nånsin fått".

Trots en så stor anhopning av folk på Ljungbyhed var hälsotillståndet relativt gott, underligt nog, ty den "spanska

sjukan" härjade då som våldsammast, och tusentals svenskar föllo offer för densamma. För de sjukas vård var väl sörjt, själva hade de med sig några läkare från fångenskapen. Dessutom var en svensk läkare tjänstgörande här under tiden, samt tre sjuksköterskor och två sjukvårdsfurirer. I lägret var det i regel ett tjugotal intagna för lättare förkylningssjukdomar. På sjukhuset vid Herrevadskloster lågo några av de svårare sjuka. Av de omkring 10.000 soldaterna som voro härdogo endast sex i "spanskan" och lunginflammation. Utav dem voro fyra engelsmän och två italienare, vilka samtliga äro begravna på Riseberga kyrkogård. På sommaren 1919 kom ett krigsfartyg, som var ute på övning, liksom vår svenska Pylgia brukar vara, till Malmö. En deputation avreste därifrån till Ljungbyhed, bestående av sex officerare, sex underofficerare och sex manskap. I närvaro av officerare och underofficerare, samt ett honörskompani från Norra skånska infanteriregementet avtäcktes minnesmärken i form av gravvårdar. De bära inskriptioner dels på hemlandens språk, dels på svenska, att soldaterna dött för sina fosterland på hemväg från krigsfångenskap. Det är nu det enda synliga minne, som är kvar, sedan Ljungbyhed för snart 14 år sedan var skåde- och samlingsplatsen för dessa främlingar.

Fastän det var arbetsamma dagar de veckor krigsfångetransporterna pågingo, var det ändå en gemytlig stämning, och det bästa förhållande rådde mellan ortsbefolkningen och samtliga främlingar, liksom det i alla tider förut varit rådande, mellan den svenska militären och socknens innevånare. Det var rent av, under de två månaderna, en kontinental prägel på samhället, och det hela bevaras i tacksamt minne av dåvarande Ljungbyhedsbor.

Med dessa rader har jag i stora drag försökt teckna tilldragelserna under krigsfångelägret, och när det en gång fallit i glömska, att Ljungbyhed och Riseberga socken varit värdar åt så många tusen gäster, så skall denna uppteckning kunna vara till något gagn för kommande generationer, som vilja forska i socknens forna öden.

Ljungbyhed den 2 januari 1932
[illegible]